

Александра Р. Лончар Раичевић¹
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за српски језик

Оригинални научни рад
УДК 811.163.41'282.3'342.8
Примљено: 6. 4. 2018.

Нина Љ. Судимац
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за српски језик

АКУСТИЧКИ ОПИС НАГЛАСКА У ГОВОРИМА ТИМОЧКО-ЛУЖНИЧКОГ ДИЈАЛЕКТА²

Предмет овога рада јесте акустички опис нагласка у говорима тимочко-лужничког дијалекта, уже – у говору Пирота, као највећем центру испитиване регије. У истраживању заснованом на методама експерименталне фонетике мерене су вредности трајања, тона и интензитета наглашених и ненаглашених вокала двосложних речи, које су заузиле медијалну позицију у реченици, у говору млађе популације (PRAAT, верзија 6.0.14, BOERSMA & WEENICK 2016). Измерене вредности подвргнуте су статистичкој анализи (SPSS, 20.00). Добијени подаци упоређени су са подацима истраживања у призренско-јужноморавском и сврљишко-заплањском дијалекту, као и са подацима везаним за реализацију акцената у стандардном језику. На основу резултата акустичке анализе можемо закључити да је основна акцентска јединица у овом региону кратка прозодема која је најсличнија краткоузлазном акценту из тонског система.

Кључне речи: експираторни акценат, тимочко-лужнички дијалекат, акустика, трајање, тон, интензитет, српски језик.

¹ aleksandra.loncar.raicevic@filfak.ni.ac.rs

² Рад је настао у оквиру пројекта *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора* (бр. 178020) и *Динамика структура савременог српског језика* (бр. 178014) које у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1. Увод

Рад *Акустички опис нагласка у говорима тимочко-лужничког дијалекта* представља наставак истраживања фонетске природе акцената у региону призренско-тимочког дијалекта. Претходним истраживањима обухваћени су призренско-јужноморавски и сврљишко-заплањски дијалекат (ЈОНЧАР РАИЧЕВИЋ–СУДИМАЦ 2017а, б), а истраживања су заснована на експерименталним методама и акустичким мерењима нагласака у параметрима трајања, тона и интензитета. Циљ овог истраживања је да се употпуне акустичке спознаје о природи експираторног акцената на просторима југоистока Србије и упореде са резултатима до којих смо дошли у претходним истраживањима.

Рад је организован на следећи начин: прво поглавље је уводног карактера, док је у другом поглављу најпре дат осврт на претходна истраживања акценатског система призренско-тимочког дијалекта како са становишта слушне перцепције тако и из угла акустичке фонетике; методолошки поступци (описани у трећем поглављу) засновани су на методама експерименталне фонетике и мерењима обрађеним у програму специјализованом за обраду говора (PRAAT), а добијени подаци подвргнути су статистичкој алаизи помоћу софтверског пакета (SPSS, 20.00); у четвртном поглављу представљени су резултати до којих смо дошли, док пето поглавље доноси закључак.

2. Претходна истраживања

Описујући акценат и квантитет у призренско-тимочким говорима, Белић наводи да се „у тимочко-лужничкоме говору по јачини својој и времену трајања акценат приближава краткоме ... акценту београдског говора, који не расте као у другим говорима, већ или опада или му је тонска висина за време његова трајања стална, непроменљива” (БЕЛИЋ 1905: 271).

Као и у другим дијалектима призренско-тимошке области, акценат је експираторан. Изведен је из два силазна акцената тако што је ликвидацијом квантитетских опозиција задржана само јачина гласа. У основи је силазне природе. Нешто је блажег изговора него у сврљишко-заплањском дијалекту. Преношење на проклитику извршено је нешто јаче него у сусједним говорима. (ОКУКА 2008: 264).

О призренско-тимочким³ говорима писао је Окука, одвајајући их од

³ О распрострањености и границама призренско-тимочког дијалекта писао је Белић наводећи да му је „источна ... граница у исто време и граница Србије према Бугарској. Северна је граница пруга која представља продужење горњег тока *Грлишке речице* према Бугарској. Западна граница иде у главним потезима ... овако: планина *Тупижница* и *Слеме*, одатле пруска право на југ према *Дервену* која се, од *Дервена*, обилазећи *Сврлишке* планине и ударајући на *Сићево*, где прелази *Нишаву*, хвата *Субе* планине и иде њеним

осталих штокавских дијалеката у јединствену и посебну групу – средњоштокавски дијалекти (ОКУКА 2008: 229). Оно што је њихова специфичност јесу заједничке одлике са суседним бугарским и македонским говорима као и то „*da su doživjeli neke procese koji su ostvareni i u grčkom i u albanskom jeziku*” (ОКУКА 2008: 230), али, са друге стране, одликује их и генетска припадност штокавским говорима и штокавски карактер.

У делу „Северно-тимочки дијалекти” Маринко Станојевић наводи да у овим говорима постоји само „један акценат, који одговара штокавском оштром (◌̎) акценту. По месту на ком се налази, он нам пружа слику старијег стања, те се отуда он може налазити на сваком слогу, па, дакле, и на завршном“ (СТАНОЈЕВИЋ 1911: 387). Аутор, такође, наводи да у овим говорима нема дугих акцената „као што се и дужина вокала (квантитет) свуда изгубила. Има само неколико случајева, где се контракцијом вокала, особито у бржем говору, чују и дуги акценти $\hat{\text{}}$ и ' .” (СТАНОЈЕВИЋ 1911: 368).

Истраживања заснована на експерименталним методама и акустичким мерењима нагласака на овим просторима везују се за рад Пауновић (2003) и Лончар Раичевић–Судимац (2017а, 2017б). Пауновић оповргава резултате истраживања Магнера и Матејке, према којима је главна карактеристика нишког говора потпуно одсуство фонолошке употребе вокалског квантитета – и у наглашеним и у ненаглашеним слоговима, као и непостојање разлика у квалитету између вокала. Показало се да већина испитаника прави разлике у квантитету између вокала у дугом, кратком и ненаглашеном слогу, те се може закључити да су „*kvantitativne razlike u niškom varijetetu značajno manje od onih tipičnih za standardni srpski jezik*” (Paunović 2003: 513).

У првом раду друге две ауторке (ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ–СУДИМАЦ 2017а) наводе да „можемо закључити да са једне стране постоје сличности у погледу кретања тона у свим градовима, јер је опште тонско кретање у наглашеним и ненаглашеним вокалима силазно. Благо повишен тон у неакцентованом вокалу представља појаву која се у овом случају може означити као специфичност једне регије. Имајући у виду чињеницу да параметар R ($f_{01k} - f_{02p}$) најдоследније описује силазне, односно узлазне акценте, добијени резултати показују да акценатска јединица која се јавља на испитиваним просторима има узлазни карактер ... По вредностима распона f_0 између краја наглашеног и почетка наредног вокала, као и почетка и краја наглашеног и ненаглашеног вокала, постоји статистички значајна разлика између испитаника из Ниша, Лесковца и

извијеним планинским масама све донде, где оне шаљу воду Пустој реци; за тим том реком до утока њена у Власину. Одатле иде уз Власину све до њена извора. Даље се пружа узаним појасом уз границу према Бугарској све до Криве Феје која се налази готово на самој граници” (БЕЛИЋ 1094: XL, XLI).

Врања.” (2017а: 223). Према другом параметру – трајању вокала „резултати показују да између трајања вокала и испитаника из Ниша, Лесковца и Врања постоји статистичка значајност. Најдуже трајање вокала забележено је у Нишу, потом у Лесковцу и на крају у Врању”. (2017б: 223). На крају, разлика у остварењу интензитета код испитаника из различитих градова није статистички значајна.

У другом истраживању (ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ–СУДИМАЦ 2017б) ауторке закључују да акценатски систем на прозренско-тимочком подручју није јединствен и стабилан. Упоредивањем акценатских реализација код говорника из Сврљига (сврљишко-заплањски дијалекат) и Ниша (призренско-јужноморавски дијалекат) уочено је да постоје значаје разлике и у трајању, тону и интензитету. „The central accentuation unit with participants from Niš is characterized by an average duration of around 110 milliseconds, a specific pattern of tone movement of the stressed vowel which is transferred identically to the unstressed vowel and the average intensity values of 75 decibels of the stressed vowel and 71 decibels of the unstressed. This accentuation pattern, which has certain tonal characteristics, is most similar to the short rising accent in the standard language (which raises the question of the influence of the tone system on the dynamic system). The basic prosodeme with the participants from Svrlijig is characterized by a much shorter duration, the average value of 90 milliseconds, a steeper decline of the tone, and a considerably different intensity, whose value equals 45 decibels for the stressed vowel, and 38 decibels for the unstressed. Such accentuation pattern is most similar to the short falling accent in the standard language” (2017б: 474).

3. Методолошке поставке

Основни циљ спроведеног истраживања јесте да се експерименталним методама опишу акустичке карактеристике нагласка код говорника тимочко-лужничког дијалекта. Имајући у виду чињеницу да су преостала два дијалекта призренско-тимочке зоне, призренско-јужноморавски и сврљишко заплањски, описани у претходним истраживањима (ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ И СУДИМАЦ 2017а, 2017б), овај рад употпуњује спознаје о акустичкој природи акцената на целокупној регији. Главна истраживачка питања на која смо желели да добијемо одговоре су:

1. Каква је акустичка слика нагласка у говору Пирота?
2. Да ли се нагласак код говорника у Пироту разликује од нагласака говорника у другим двама дијалектима у погледу трајања, кретања тона и интензитета?

3. Да ли ће очекиване разлике бити статистички значаје или не?
4. Да ли сва три параметра могу бити регионални форензички маркери призренско-тимочке области у истој мери или не?

На корпусу од 30 двосложних речи (структура: CVCV, CVCCV, CCVCV, CVCCCV) у четири нормативно очекиване категорије без неакцентоване дужине⁴, испитивана је природа нагласка. У истраживању је учествовало десет испитаник из Пирота, млађег узраста (average 23) и женског пола – параметри су усклађени са параметрима у претходним истраживањима, како би упоређивање било оправдано. Испитаници су имали задатак да природном интонацијом прочитају кратке реченице у којима су се налазиле испитиване речи. Одабран је неутрални реченични оквир (*Реци _____ сада*) у којима је испитивана реч заузимала медијални положај, тј. била је удаљена за четири слога од почетка реченица.

Испитаници су снимани у акустичкој соби, помоћу микрофона *Combat Gaming Headset G 500*, директно у PRAAT-у (верзија 6.0.14, BOERSMA & WEENICK 2016), програму у коме су мерени параметри трајања, кретања тона и интензитета. Добијени подаци подвргнути су статистичкој анализи помоћу софтверског пакета SPSS (верзија 20.00). Како су добијени подаци распоређени према закону о нормалној подели (испитивано тестом Колмогоров Смирнов), испитивање је настављено коришћењем параметарског теста АНОВА.

4. Резултати и дискусија

4.1. Трајање вокала

Трајање вокала представља један од основних елемената прозодијске организације говора. Као и остале акустичке димензије, трајање зависи од многих чинилаца – од индивидуалног темпа говора, до односа према величини прозодијске јединице. Прозодијско време наглашеног слога стоји у односу према трајању и броју слогова наглашене речи, положају наглашеног слога у фонетској речи, трајању постакцентског слога. Приликом описа ове прозодијске карактеристике, наводимо податке о просечном трајању наглашеног и ненаглашеног вокала, у двосложним речима.

⁴ Коришћене речи у истраживању су: *фарса, тесто, фирма, гужва, доба, добои, стадо, бака, сека, писмо, Боба, туга, пета, дете, петак, тата, тетка, киша, кожа, кућа, битка, соба, тиква, ташна, дугме, сестра, коса, богат, бисер, коза.*

Табела 1: Просечне вредности трајања наглашених и ненаглашених вокала у четири групе у Пироту

Акценат	Слог	Средња вредност трајања (ms)
дугосилазни	1.	98,57
	2.	55,56
дугоузлазни	1.	97,43
	2.	57,62
краткосилазни	1.	98,13
	2.	56,60
краткоузлазни	1.	94,50
	2.	57,58

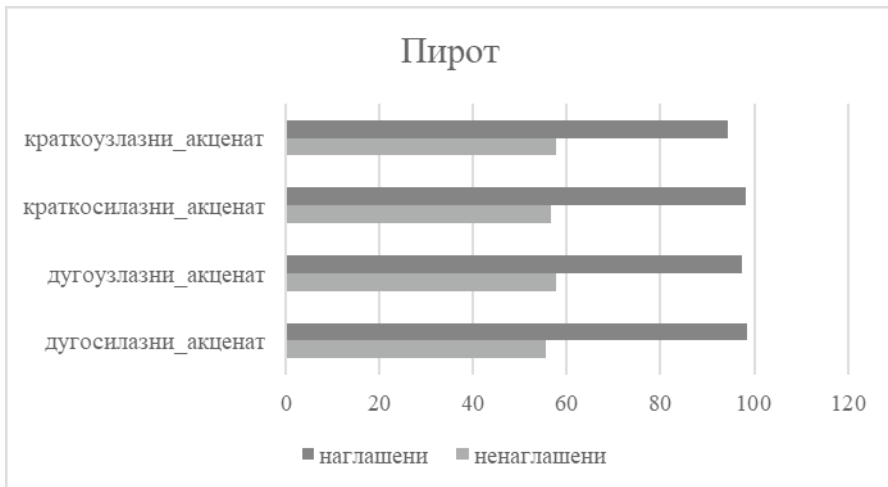
Резултати трајања наглашеног вокала указују на чињеницу да не постоји изразита разлика лексичких акцената на основу параметра трајања. Укупно просечно трајање⁵ наглашених вокала у Пироту износи 97,15 ms. На основу статистичких вредности које смо добили, долазимо до података према којима просечно трајање вокала под дугосилазним акцентом износи 98,57 ms, под дугоузлазним 97,43 ms, под краткосилазним 98,13 ms и под краткоузлазним 94, 50 ms.⁶ Просечно трајање наглашених вокала под дугим акцентима износи 97,93 ms, а под кратким 96,31 ms. Просечно трајање ненаглашених вокала у речима са наглашеним вокалима под дугим акцентима износи 56,59 ms, а у речима у којима је нагла-

⁵ Просечно трајање наглашених вокала у Нишу износи око 110 ms, у Лесковцу 101 ms, у Врању 93 ms (СУДИМАЦ–ЛОНЧАР 2017а), док у Сврљигу износи 90 ms (СУДИМАЦ–ЛОНЧАР 2017б). Резултати статистичке анализе показују да је разлика у трајању наглашених вокала у примерима где се нормативно очекује дугосилазни акценат и између испитаника из Пирота и Ниша статистички значајна (p. 005) и Пирота и Лесковца (p. 019), док разлика није статистички значајна између говорника из Пирота и Врања (p. 555) и Пирота и Сврљига (p. 996). Код наглашених вокала у примерима код којих се нормативно очекује дугоузлазни акценат разлика између испитаника из Пирота и Ниша је статистички значајна (p. 037), док у свим осталим случајевима разлика није статистички значајна. Са друге стране, већу различитост проналазимо у примерима код који се нормативно очекују кратки акценти: разлика у трајању вокала у речима код којих се очекује краткосилазни акценат и између испитаника из Пирота и Ниша (p. 075), Пирота и Врања (p. 055) и Пирота и Сврљига (p. 010) статистички је значајна, док није између испитаника из Пирота и Лесковца. (p. 677); разлика у трајању вокала код којих се очекује краткоузлазни акценат између испитаника из Пирота и Ниша је статистички значајна (p. 008), док у осталим случајевима није.

⁶ Ивић на основу анализе података дванаест допунских информатора наводи да је у свим положајима вокал који носи кратки узлазни акценат нешто дужи од вокала под кратким силазним акцентом, док код дугих акцената важи супротно. (Лехисте–Ивић 1996:74).

шени вокал под кратким акцентима трајање ненаглашеног вокала износи 57,09 ms. Резултати статистичке анализе показују да постоји статистички значајна разлика између наглашених и ненаглашених вокала у све четири групе (p. 000). Такође, резултати показују да постоји статистички значајна разлика у трајању наглашених вокала под дугим акцентом (p. 059 када се упореди трајање вокала где се нормативно очекују дугосилазни и дугоузлазни акценти), али не и код вокала под кратким акцентима (p. 524 када се упореди трајање вокала где се нормативно очекују краткосилазни и краткоузлазни акценти).

Слика 1: Графички приказ трајања наглашених и ненаглашених вокала у Пироту

4.2. Кретање тона у наглашеним и ненаглашеним вокалима

Ток фундаменталне фреквенције је акустички корелат врсте акцента у језицима с тонским акцентом (eng. tone language) и у језицима са тзв. ограниченим тонским или тонско-динамичким акцентом (eng. pitch accent language), али такође и корелат наглашености слога у језицима с динамичким акцентом (eng. stress language).

У српском прозодијском систему фундаментална фреквенција истовремено треба да оствари две функције: истакнутост слога и фонолошку разликовну функцију акцента. Фонолошка разлика између дугих и кратких акцената остварује се претежно трајањем, док се разлика између узлазних и силазних акцената остварује кретањем тона као основном акустичком варијаблом.

Пошто рачунање кретања тонске линије унутар акцентованог и неакцентованог слога представља опсежан задатак и захтева много података приликом анализе имали смо у виду следеће варијабле⁷:

1. Фреквенција основног тона F_0 на почетку наглашеног и ненаглашеног вокала ($f_{0_{1p}}, f_{0_{2p}}$);
2. Фреквенција основног тона F_0 на крају наглашеног и ненаглашеног вокала ($f_{0_{1k}}, f_{0_{2k}}$);
3. Све вредности тона, изражене у херцима, преведене су у полустепене, где су посматране вредности $R(f_{0_{1p}} - f_{0_{1k}})$ – распон f_0 између почетка и краја наглашеног вокала, и $R(f_{0_{1k}} - f_{0_{2p}})$ – распон f_0 између краја наглашеног и почетка ненаглашеног вокала, најдоследнији параметар за описивање силазних, односно узлазних акцената. Вредности овог параметра у раду су дате у заградама са ознаком ST (*semitones*) и уколико су позитивне кажемо да је на наглашеном вокалу тонско кретање узлазно, а уколико су негативне кажемо да је на наглашеном вокалу силазно кретање.

Статистички подаци о фреквенцији основног тона који су наведени у табелама, представљају просечно кретање F_0 у наглашеним и ненаглашеним вокалима у двосложним речима.

Табела 2: Просечне вредности кретања тона у наглашеним и ненаглашеним вокалима у четири групе у Пироту

	Врста акцента	Средња вредност F_0 (Hz)		
Ток F_0 у наглашеном вокалу	дугосилазни	194,40	190,26	189,60
	дугоузлазни	185,20	184,00	183,20
	краткосилазни	190,00	185,40	182,20
	краткоузлазни	184,00	182,20	181,01
Ток F_0 у ненаглашеном вокалу	дугосилазни	198,20	191,00	194,40
	дугоузлазни	185,20	182,40	180,80
	краткосилазни	189,60	185,20	184,60
	краткоузлазни	196,00	195,75	195,00

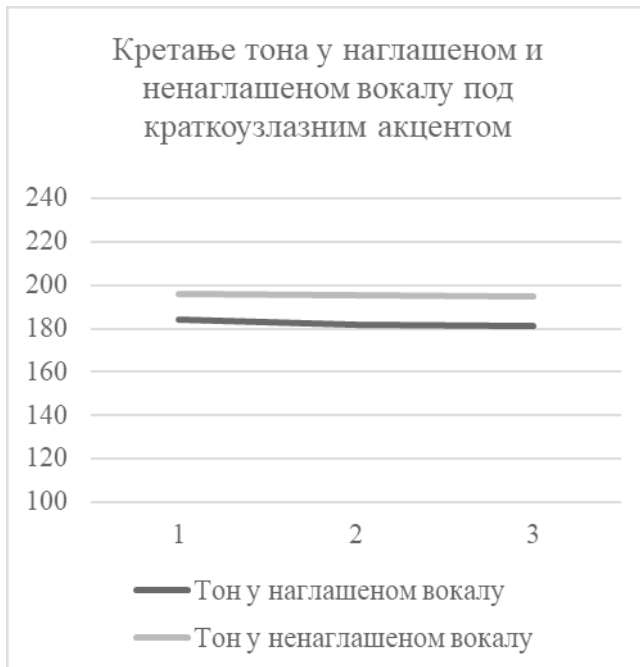
⁷ Вредности које се означавају за фреквенцију основног тона представљају број трептаја на почетку, на врхунцу и на крају изговора вокала под означеним акцентом (изражено у милисекундама). Гудурић и Петровић такође посматрају однос врхунца слога под акцентом до краја следећег слога (Петровић–Гудурић 2010, 121).

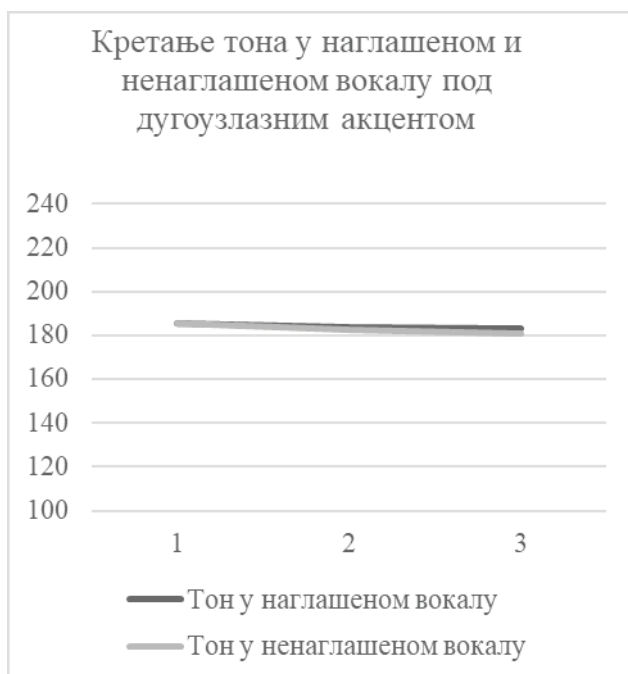
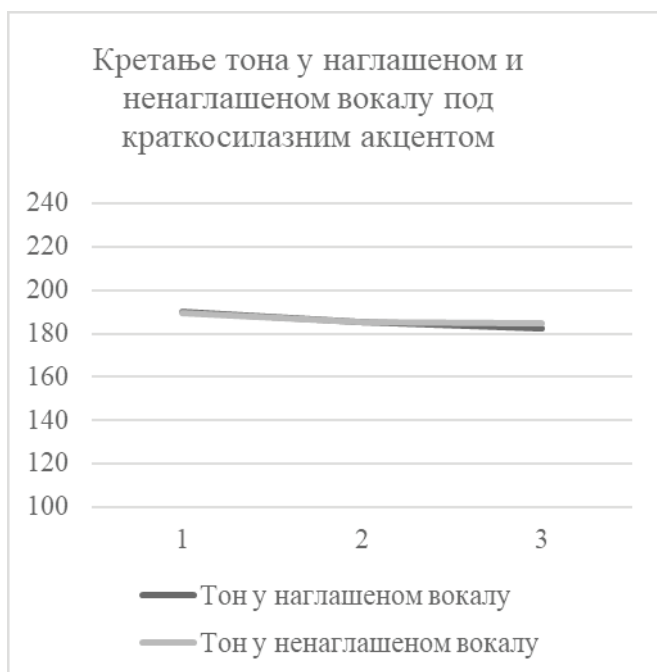
4.2.1. Интонацијски облик у двосложним речима

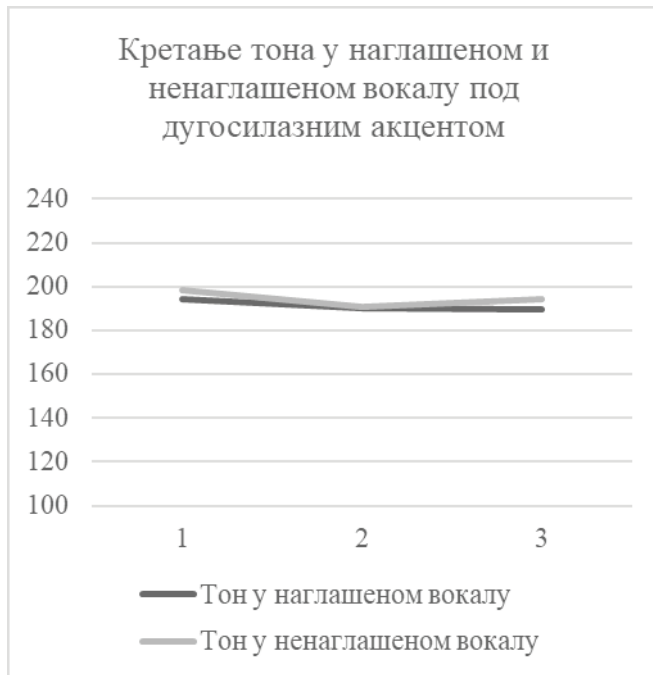
4.2.1.1. Интонацијски облик у речима код којих се нормативно очекује дугосилазни акценат

Просечна кривуља тока фундаменталне фреквенције јесте силазна у наглашеном и ненаглашеном вокалу у све четири нормативно очекиване категорије, а ненаглашени вокал је више просечне F0 од наглашеног. О томе сведоче и вредности полустепена – нпр. у наглашеном вокалу под дугосилазним акценатом износи (-0,78 ST), а у ненаглашеном слогу (-0,15 ST). Највећи тонски пад остварен је у наглашеном слогу у којима се нормативно очекује краткосилазни акценат. Подаци о распону f_0 између краја наглашеног и почетка ненаглашеног вокала показују да у све четири групе примера постоји узлазан тонски интервал. Нпр. код двосложних речи са краткоузлазним акценатом средња вредност овог параметра износи 1,28 ST. Детаљан приказ вредности изражених у полустепенима (ST) налази се на крају рада у одељку *Прилози*.

Слика 2: Кретање тона у наглашеним и ненаглашеним вокалима у четири нормативно очекиване категорије у Пироту

4.3. Интензитет

Поред интонацијских компоненти и квантитета вокала, на природу акцената може утицати и интензитетска компонента.⁸ Мерења интензитета вршена су на почетку и на крају сваког слоговног језгра у акценатованом и неакцентованом вокалу.

⁸ „Интензитет или јакост звука је количина енергије која у једној секунди проструји кроз плоху од 1 m² постављену окомито на смјер ширења звука. Јакост се звука изражава у ватима на m² (W/m²). Млади човек здравог слуха може замјетити звук јакости од 10-12 W/m² и то је према међународном договору акустичара одређено као референтни зvuчни интензитет, а како том интензитету одговара зvuчни тлак од 20 μPa (микро Паскала), то је референтни зvuчни тлак. То су дакле нulte разине зvuчног тлака и интензитета. Референтни зvuчни тлак од 20 μPa на фреквенцији од 1.000 Hz је уједно и најмањи интензитет који здраво ухо може замјетити (праг чујности) те је овај интензитет у акустичарској ознаци означен као вриједност од 0 dB. Јакост звука која се децибелски односи према референтном интензитету зове се разина интензитета (IL - intensity level), а исто тако, зvuчни тлак у децибелском односу према референтном зvuчном тлаку зове се разина зvuчног тлака -SPL - sound pressure level.” (Heđjeвер 2010:16).

Табела 3: Просечне вредности интензитета у наглашеним и ненаглашеним вокалима у четири групе у Пироту

	Врста акцента	Средња вредност (db)
Вредности у наглашеном вокалу	дугосилазни	41,47
	дугоузлазни	40,88
	краткосилазни	39,80
	краткоузлазни	41,39
Вредности у ненаглашеном вокалу	дугосилазни	38,00
	дугоузлазни	38,69
	краткосилазни	36,87
	краткоузлазни	38,25

Код свих информатора интензитет је, као и трајање, концентрисан на наглашеном вокалу, односно првом слогу посматраних секвенци. За разлику од резултата⁹ у осталим пунктовима призренско-тимочког дијалекта које смо обрадили у претходним истраживањима, интензитетска компонента се у говору Пирота реализује на другачији начин. Просечна вредност интензитета у наглашеним вокалима износи 40,89 децибела, а у ненаглашеним 37,95 децибел. Разлике у остварењу интензитета статистички се разликују између испитаника из Пирота и свих осталих испитиваних пунктова, осим Сврљига.

5. Закључак

На основу вредности f_0 у којима је приказано просечно кретање и распон тона у наглашеним и ненаглашеним вокалима у све четири групе, као и тонски однос између краја наглашеног и почетка ненаглашеног вокала, можемо закључити да је у говору Пирота опште тонско кретање у наглашеним и ненаглашеним вокалима силазно. Међутим, у свим ненаглашеним слоговима приутан је благо повишен тон, који је запажен и у говорима призренско-јужноморавског дијалекта (Ниша, Лесковца и Врања). У том смислу тонска компонента може играти важну улогу као прозодијски маркер за идентификацију говорника поменутих регија. Напомињемо да повишен тон на ненаглашеном вокалу није забележен код говорника из Сврљига.

Када је реч о квантитативној компоненти, просечно трајање наглашених вокала код говорника из Пирота износи 97,15 ms, а ненаглаше-

⁹ Просечна вредност интензитета у Нишу за наглашени вокал износи 75 децибела, а за ненаглашени 71 децибел; у Лесковцу 72 децибела у наглашеним и 66 децибела у ненаглашеним; у Врању 81 децибел у наглашеним и 74,5 децибела у ненаглашеним (2017а); у Сврљигу 45 децибела у наглашеним и 38 децибела у ненаглашеним вокалима (2017б: 472).

них вокала 56,59 ms. У поређењу са пунтовима из призренско-јужноморавског и сврљишко-заплањског дијалекта долазимо до закључака да су квантитативне вредности приближно једнаке у Пироту, Врању и Сврљигу, а да Ниш, као навећи регионални центар призренско-тимочке регије одликује дуже трајање наглашених вокала (са просечном статистичком вредношћу трајања наглашених вокала око 110ms). Трајање вокала бисмо, према добијеним резултатима, могли да окарактеришемо као регионални маркер за идентификацију говорника призренско-тимочке зоне.

Посебно треба скренути пажњу на интентивну компоненту која се различито реализује у сва три дијалекта призренско-тимочке регије.

Резултати који су презентовани у овом раду, као и у претходна два истраживања, представљају акустичку слику прозодема и њихових реализација у призренско-тимочкој регији и указују на различите реализације сва три посматрана параметра (трајање, кретање тона и интензитет), те на тај начин указују на овај занимљив феномен, којима ћемо се детаљније бавити у наредним истраживањима.

Посматрајући параметре трајања и тона, приликом описа динамичког акцента у овом региону могли бисмо извести следеће закључке: трајање наглашених вокала слично је кратким акцентима – и краткоузлазном и краткосилазном, из тонског четвороакцентског система, где просечна вредност трајања кратких наглашених вокала износи 105,5ms (ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ 2016: 63). Према односу тонске висине наглашеног и ненаглашеног вокала динамички акценат ове регије најсличнији је краткоузлазном акценту, јер се тонски врхунац реализује у почетној тачки ненаглашеног вокала. Занимљиво је да Белић прави разлику између тимочко-лужничког и заплањско-јужноморавског експираторног акцента, наводећи дасе „експираторни акценат се по јачини својој и времену трајања [...] приближава веома краткоче узлазноме акценту београдског говора” (Белић 1999: 207), о чему сведоче и резултати изнети у овом раду.

Дакле, на основу анализираних акустичких димензија у овом раду јасно је да динамички акценат представља посебну категорију која се разликује и од краткоузлазно и од краткосилазног акцента, а према особинама тона ипак је најсличнија краткоузлазном акценту из тонског акцентског система.

Цитирана литература

- БЕЛИЋ 1905: Белић, Александар. Дијалекти источне и јужне Србије. *Српски дијалектолошки зборник I*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1905.

- БЕЛИЋ 1999: Белић, Александар. *Изабрана дела Александра Белића. Девети том: Дијалекти источне и јужне Србије*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1999.
- ЛЕХИСТЕ И ИВИЋ 1996: Lehiste, Ilse & Pavle Ivić. *Word and Sentence Prosody in Serbocroatian*. Current studies in Linguistic series 13, Cambridge, MA: Mit Press, 1996.
- ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ 2016: Loncar Raicevic, Aleksandra. Acoustic and Phonetics Analysis of Serbian Accent (the relation between tone, quantity and intensity in two-syllable words). *Trends and Tendencies in Modern Philology*, Nr.1/2016, Копер. 57–76.
- ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ И СУДИМАЦ 2017а: Лончар Раичевић, Александра и Нина Судимац. Акустички опис нагласка у говорима призренско-јужно-моравског дијалекта. *Зборник матице српске за филологију и лингвистику LX/2*. Нови Сад, 2017: 209–227.
- ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ И СУДИМАЦ 2017б: Lončar Raičević, Aleksandra & Nina Sudimac. Acoustic parameters of speech as forensic markers for speakers of prizren-timok dialect. In: Biljana Simeunović Patić (edit.). *Archibald Reiss days. Thematic conference proceedings of international significance, Volume I*. Belgrade, 7–9 November 2017, Academy of criminalistic and police studies, 2017: 465–477.
- ОКУКА 2008: Окуака, Милош. *Српски дијалекти*. Загреб: СДК „Просвјета”.
- ПАУНОВИЋ 2003: Raunović, Tatjana. *Fonetsko-fonološka interferencija srpskog jezika u percepciji i produkciji engleskih vokala*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu, 2003.
- ПЕТРОВИЋ И ГУДУРИЋ 2010: Петровић, Драгољуб, Снежана Гудурић. *Фонологија српског језика*. Београд – Нови Сад: САНУ, Институт за српски језик – Београдска књига – Матица српска, 2010.
- СТАНОЈЕВИЋ 1911: Станојевић, Маринко, Севернотимочки дијалекат. *Српски дијалектолошки зборник II*. Београд: Институт за српскохрватски језик, 1911.
- ХЕЂЕВЕР 2010: Hedjever, Mladen. *Osnove fiziološke i govorne akustike* (priredio M. Hedjever). Sveučilište u Zagrebu: Edukacijsko-rhabilitacijski fakultet, 2010.

Aleksandra R. Lončar Raičević
Nina Lj. Sudimac

THE ACOUSTIC DESCRIPTION OF THE ACCENT IN THE SPEECH OF THE TIMOK-LUŽNICA DIALECT

The aim of this paper is to present the acoustic description of the accent in the speech of the Timok-Lužnica dialect – in the speech of Pirot, as the largest center of the investigative area. In the research based on experimental phonetic methods, the values of duration, tone and intensity of stressed and unstressed vowels of two-syllable words, which took the medial position in the sentences, were measured in the young population's speech (PRAAT, version 6.0.14, BOERSMA & WEENICK 2016). Measured values were subjected to a statistical analysis (SPSS, 20.00). The obtained data was compared to the research data in the Prizren-South Moravian dialect and Svrlijig-Zaplanje dialect, as well as data for accent in the standard language. Based on the results of the acoustic analysis, it can be concluded that the basic focus unit in this region is a short accent that is the most similar to the short rising accent of the tone system.

Key words: expiratory accent, Timok-Lužnica dialect, acoustics phonetic, duration, tone, intensity, Serbian language.

